



LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas iela 25, Rīga, LV 1010, tālr. 67686768, fakss 7244074, e-pasts tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2012.gada 25.jūnijā Nr. 1-6/8

**Latvijas Republikas Satversmes tiesas
tiesnesei A.Brantai**
Jura Alunāna ielā 1,
Rīgā, LV-1010

Par tiesībsarga viedokli lietā Nr.2012-05-01

2012.gada 6.jūnijā Tiesībsarga birojā ir saņemta Jūsu vēstule ar lūgumu paust viedokli saistībā ar Satversmes tiesā izskatāmo lietu Nr.2012-05-01 „Par Civilprocesa likuma 141.panta pirmās daļas, ciktāl tā neparedz tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar kuru apmierināts pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk tekstā – „Satversme”) 92.pantam”.

Civilprocesa likuma (turpmāk tekstā – „CPL”) 141.pants nosaka:

„1) Par šā likuma 140.panta trešajā daļā minēto lēmumu, lēmumu, ar kuru noraidīts pieteikums par prasības nodrošināšanu, un lēmumu, ar kuru noraidīts pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu, var iesniegt blakus sūdzību. Šā likuma 140.panta otrajā daļā minētajā gadījumā blakus sūdzību var iesniegt par tiesas lēmumu daļā, ar kuru prasītājam uzdots nodrošināt zaudējumus.

(2) Ja lēmums par prasības nodrošināšanu pieņemts bez lietas dalībnieka klātbūtnes, termiņu sūdzības iesniegšanai skaita no lēmuma izsniegšanas dienas.”

Lieta ir ierosināta saistībā ar AS „Swedbank” pilnvarotā pārstāvja – zvērināta advokāta Mārtiņa Aljēna – iesniegto konstitucionālo sūdzību, kurā ir apstrīdēta Civilprocesa likuma 141.panta pirmā daļa, ciktāl tā neparedz tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar ko apmierināts pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu.

Konstitucionālajā sūdzībā tiek norādīts, ka šī brīža CPL 141.panta pirmās daļas regulējums neatbilst Satversmes 92.pantam, jo apstrīdētā norma nelīdzsvaro divus būtiskus un savstarpēji saistītus Satversmes 92.panta satura

elementus – procesuālo ekonomiju un procesuālo tiesību vienlīdzību, un šis nepārsūdzamais lēmums būtiski ierobežo viena lietas dalībnieka tiesības.

Satversmes tiesas lietā Nr.2012-05-01 pieteicēja izvirzītie iebildumi vērsti uz to, ka valsts, nosakot tiesas nolēmuma pārsūdzēšanas regulējumu, faktiski nenodrošina garantēto tiesību līdzsvaršanu lietas dalībnieku starpā.

Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6.pants un ANO Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 14.pants, raksturojot tiesību uz taisnīgu tiesu saturu, uzsver, ka katram indivīdam, ja tiek noteiktas viņa tiesības un pienākumi civilprocesā, ir tiesības uz to, lai lietu taisnīgi, publiski izskatītu kompetenta, neatkarīga un objektīva tiesa, kas izveidota saskaņā ar likumu.

Jēdziens „taisnīga tiesa” ietver sevī tiesiskai valstij atbilstošu procesu, proti, procesu, kas ir ne tikai taisnīgs, bet arī efektīvs¹. Lietas dalībniekiem piešķirtās tiesības pierādīt savu taisnību nevar tikt realizētas, nerespektējot apstākli, ka civillieta ir jāizskata savlaicīgi un lietas dalībniekiem piešķirtās tiesības ir jāizmanto labticīgi.

Valstij ir pienākums nodrošināt personas pamattiesību aizsardzību tik efektīvi, cik iespējams². Tiesības vērsties tiesā nav absolūtas, tādēļ tās var tikt ierobežotas, tomēr valstij, nosakot ierobežojumus, būtu svarīgi ievērot, ka ierobežojumam jābūt noteiktam leģitīmā mērķa sasniegšanai un jābūt samērīgam un nepieciešamam demokrātiskā sabiedrībā.

Aizsargājot citu cilvēku tiesības, ir iespējams noteikt kvalificēto cilvēktiesību ierobežojumu, kas īpaši uzsver un konkretizē šīs ierobežošanas leģitīmo mērķi. Saeimas Juridiskais birojs, skaidrojot Civilprocesa likuma 141.panta grozījumu veikšanas leģitīmo mērķi ir norādījis uz kvalificēto ierobežojuma mērķi – civilprocesa efektīvizēšana. Pie vairākkārtējas lēmuma par prasības nodrošināšanu pārsūdzēšanas, tiesa nespēj uzsākt lietas izskatīšanu pēc būtības, un personas aizskarto interešu aizsardzības mehānisms kļūst neefektīvs.

Civilprocesā ir nostiprināts pušu sacīkstes princips, kas paredz prasītājam un atbildētājam pienākumu pierādīt sava prasījuma pamatotību. Lūdzot nodrošināt prasību vai atcelt prasības nodrošinājumu, pusēm jāmotivē savs lūgums un jāiesniedz pierādījumi, kas apstiprina, ka sprieduma izpilde lietā varētu vai nevarētu kļūt apgrūtināta vai neiespējama.

Ar pieteikumu par prasības nodrošinājumu lieta netiek skatīta pēc būtības, minētais regulējums ir garantija galīga tiesas nolēmuma izpildei, tādēļ to būtu jāuzlūko tikai kā saistības izpildi garantējošu līdzekli.

Lai arī pamata prāvā prasības nodrošinājuma jautājumam ir sekundāra nozīme, arī šī jautājuma izskatīšanai ir jābūt pakļautai vispārējiem tiesvedībai izvirzītajiem principiem – taisnīgums un savlaicīgums.

¹ Eiropas Savienības pamattiesību hartas 47.pantā ir noteikts, ka ikvienam, kura Eiropas Savienības likumos nodrošinātās tiesības un brīvības tikušas pārkāptas, ir tiesības uz efektīvu pārsūdzību tiesas priekšā, ievērojot nosacījumus. Minētais pants tāpat nosaka, ka ikvienam ir tiesības uz taisnīgu un atklātu lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā iepriekš ar likumu noteiktā tiesā.

² ECT 1975.gada 21.februāra spriedums lietā „Golder v. United Kingdom”.

Tiesai ir jānodrošina pusēm vienlīdzīgas tiesības lietas iztiesāšanas laikā, ieskaitot pierādījumu iesniegšanu, tādā veidā, lai viena puse nebūtu nostādīta ievērojami sliktākā stāvoklī kā otra puse. Katrai no pusēm ir tiesības panākt otras puses iesniegto paskaidrojumu un piestādīto pierādījumu apstrīdēšanu.

Ja sākotnējā prasības nodrošinājuma pieteikuma iesniegšanas stadijā pieteicējs ir viennozīmīgi pārāks savu tiesību realizācijā, jo atbildētājam nav iespējas iesniegt savus paskaidrojumus pret prasības nodrošinājuma piemērošanu, tad šāda prasības nodrošinājuma apmierināšanas gadījumā atbildētāja vienīgais aizskarto tiesību aizsardzības līdzeklis ir pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu vai aizstāšanu. Minētais mehānisms savā būtībā ir pielīdzināms apelācijas tiesvedībai.

Ņemot vērā, ka prasības nodrošinājuma apmierināšanas gadījumā atbildētājs var iesniegt tikai pieteikumu par prasības nodrošinājuma atcelšanu vai aizstāšanu, pilnīgi aplama prasības nodrošinājuma uzlikšanas gadījumā prasības nodrošinājuma atcelšana ir vienīgais aizsardzības līdzeklis, lai izlīdzinātu prasītāja pārākumu prasības nodrošinājuma stadijā.

Izvērtējot ar CPL 141.panta pirmo daļu uzlikto ierobežojumu pamatotību, jāsecina, ka minētais ierobežojums ir noteikts ar likumu un tā mērķis ir nodrošināt ātrāku un efektīvāku lietu izskatīšanu, mazinot tiesu noslodzi.

Vērtējot apstrīdētās normas noteiktā ierobežojuma samērīgumu ar leģitīmo mērķi, jāteic, lai arī pieteicējs konstitucionālajā sūdzībā norāda uz apstrīdētās normas nesamērīgumu kā pamatu normas atzīšanai par neatbilstošu Satversmes 92.pantam, šāda nostāja ir aplama sekojošu apsvērumu dēļ.

Likumdevējs Civilprocesa likuma 19.nodaļā, liedzot prasītājam apstrīdēt lēmumu par prasības nodrošinājuma atcelšanu, ir iekļāvis līdzsvarojošu mehānismu, lai puses savu tiesību un pienākumu realizēšanā nenostādītu nevienlīdzīgā situācijā.

Gadījumā, ja tiesa ir noteikusi prasības nodrošinājumu, atbildētājam pastāv iespēja lūgt tiesu atcelt noteikto prasības nodrošinājuma līdzekli, ja tas uzlikts nepamatoti (Civilprocesa likuma 140.panta trešā, ceturta un piektā daļa). Šajā prasības nodrošinājuma atcelšanas stadijā puses tiek aicinātas uz tiesas sēdi, un tajā viņas var pilnībā realizēt savu aizstāvību garantētās sacīkstes ietvaros, iesniedzot pierādījumus un sniedzot paskaidrojumus klātienē tiesas sēdē.

Paredzot iespēju pārsūdzēt lēmumu par prasības nodrošinājuma atcelšanu, pirmkārt, tiktu novilcināta lietas izskatīšana pēc būtības. Otrkārt, jautājuma izvērtēšana par prasības nodrošinājuma jautājumu tiktu nodota izvērtēšanai tiesai trešo reizi, kas pēc būtības pārsniedz atkārtoto jautājuma izskatīšanas iespēju skaitu (pirmajā un apelācijas instancē), ko garantē civiltiesvedība. Kasācijas tiesvedība ir īpaša, savā saturā saturiski ierobežota, procesuālā stadija, kad lieta tiek nodota pārskatīšanai tiesā.

Minētās lietas ietvaros regulējuma paplašināšana, atceļot ierobežojumu pārsūdzēt lēmumu par prasības nodrošinājuma atcelšanu, principiāli ir pielīdzināma jautājuma pārskatīšanai pēc būtības trešo reizi, ko nepieļauj pat klasiskā civiltiesvedība trīs instanču tiesās. Tiesas sēdes noteikšana ir gana saudzējošs mehānisms, lai prasītājs aizstāvētu iespēju saglabāt prasības

nodrošinājumu, tādēļ lēmuma pārsūdzēšanas ierobežojumā nav saskatāma neproporcionalitāte.

Esošais mehānisms samērīgi līdzsvaro divus Satversmes 92.panta elementus – procesuālo ekonomiju un procesuālo tiesību vienlīdzību, jo atkārtota jautājuma izskatīšana klātienē tiesas sēdē, piešķirot vienādu tiesību līdzsvaru pusēm, neierobežo viena lietas dalībnieka tiesības atkārtotā jautājuma izskatīšanas gaitā.

Ņemot vērā augstāk minētos apsvērumus, uzskatu, ka CPL 141.panta pirmā daļa, ciktāl tā neparedz tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar ko apmierināts pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu, atbilst Satversmes 92.pantam.

Ar cieņu,

tiesībsarga vietā

Bērnu tiesību nodaļas vadītāja



L.Grāvere